

Чоловська О. П.,аспірант кафедри політології,
Львівський національний університет імені Івана Франка
(Львів, Україна), E-mail: cholovska.oleksandra@gmail.com**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА КОМПОНЕНТИ
ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ВИБОРЧИХ СИСТЕМ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ**

***Анотація.** Розглянуто критерії та підходи аналізу виборчих систем, що застосовуються на місцевому рівні. До існуючих критеріїв задля аналізу виборчих систем на місцевому рівні запропоновано додати наступні: аналіз впливу на місцеві вибори проведення парламентських чи президентських виборів, аналіз виборчих систем на місцевому рівні відповідно щодо обрання колегіального або одноосібного представницького органу, аналіз відповідно до рівня проведення виборів. Загалом означено та систематизовано теоретико-методологічні особливості і компоненти порівняльного аналізу функціонування виборчих систем на місцевому рівні.*

***Ключові слова:** виборча система, місцеві вибори, регіональні вибори, критерії та підходи до аналізу виборчих систем на місцевому рівні.*

Постановка проблеми. Сучасна політична наука виділяє підходи і критерії аналізу (в тому числі й порівняльного) виборчих систем. Проте ці критерії були виокремлені здебільше на підставі досліджень виборчих систем, що застосовуються на національному рівні. Відповідно, ми пропонуємо проаналізувати особливості розгляду й дослідження виборчих систем, що застосовуються на місцевому рівні, та вивести, окрім основних, всі ті критерії, які необхідно враховувати при виборі, застосуванні й оцінюванні функціональності елементів виборчих систем саме на місцевому (локальному) рівні.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед українських учених, які займаються або раніше займалися проблематикою виборів та виборчих систем, варто згадати таких дослідників, як Р. Балабан, Н. Богашева, Г. Зеленько, Ю. Ключковський, Л. Кочубей, Н. Мяловицька, Ю. Остапеч, О. Петришин, М. Примуш, А. Романюк, М. Ставнійчук, Ю. Шведа та чимало інших. У свою чергу, серед науковців, які займаються аналізом виборчих систем на місцевому рівні, доцільно виокремити таких дослідників, як О. Батанова (порівняльний аналіз функціонування виборчих систем на місцевому рівні), Т. Дешко (інструментарій аналізу виборчих систем), Б. Райковський (аналіз виборчого процесу методами політичної науки), Т. Слободян (етапи становлення та функціонування виборчих систем на місцевому рівні) та інші. Варто також апелювати до іноземних авторів, дослідження яких сьогодні вважаються класичними у політичній науці та псефології, а тому були використані у представленій статті. Серед них – К. Бенойт, А. Блайс, М. Дюверже, А. Йошинака, Л. Массікотте, П. Норріс, Е. Рейнолдс, Дж. Сарторі та чимало інших. Але ці вчені традиційно не займаються проблематикою систематичного аналізу теоретико-методологічних особливостей і компонентів порівняльного аналізу функціонування виборчих систем на місцевому рівні, а тому представлена наукова розвідка повинна бути одним із кроків в означеному напрямі.

Відповідно, **завданнями** статті є: окреслення основних особливостей аналізу виборчих систем, що застосовуються на місцевому рівні; визначення компонентів розгляду функціонування та перебігу виборчих компаній на місцевому рівні; виділення та аналіз критеріїв (таких як стратегія, тактика та технологія тощо), які впливають чи можуть впливати на функціонування тієї чи іншої виборчої системи на локальному рівні, зокрема на основі аналізу законодавства про місцеві вибори.

Виклад матеріалу. Вибори є центральним елементом політичного процесу

і визначальною характеристикою участі громадян у політичному житті демократичних країн. *Виборчу систему* не можна розглядати окремо від виборів – суспільного інституту, наслідком існування якого вона і є та на здійснення функціонування якого власне й спрямована [4]. Відповідно, виборча система – ключовий елемент політичної системи. Їй належить провідна роль у формуванні органів державної влади, а також органів місцевого самоврядування, оновленні політичної еліти, легітимації влади та відображенні громадянських настроїв [4, с. 10].

У політології існує низка визначень і, відповідно, тлумачень самого поняття «виборча система». Зокрема, Ю. Шведа, дає таке визначення: виборча система – сукупність законів, що забезпечують певний тип організації влади, участь суспільства у формуванні представницьких законодавчих судових виконавчих органів, вираження волі частини населення, яка за законодавством вважається достатньою для визначення результатів виборів легітимними [13]. Існує три розуміння цього поняття: вузьке, нормативно-правове та широке. Вони не заперечують одне одного, але розглядають виборчу систему із різних боків, зокрема як: 1) спосіб переведення голосів виборців у мандати депутатів та владні посади (два способи: мажоритарний та пропорційний); 2) порядок формування виборчих органів держави та спосіб, у який розподіляються депутатські мандати; 3) сукупність суспільних взаємовідносин, взаємодій, процесів, інститутів, цінностей, а також норм, які обумовлюють формування виборчих органів держави.

Також ми виходимо з розуміння, що у широкому сенсі під виборчою системою розуміють систему суспільних відносин, що охоплює порядок організації і проведення виборів представницьких органів влади й органів місцевого самоврядування. До сфери цих відносин входять питання визначення кола виборців та осіб, котрих вибиратимуть, інфраструктури виборів (створення виборчих дільниць, виборчих органів) і відносини, які виникають на кожній стадії виборчого процесу. Регулюють виборчу систему норми виборчого права [10, с. 206]. Водночас поняття «виборча система» застосовують і у вузькому значенні – як спосіб визначення результатів виборів, від якого залежить порядок поділу депутатських мандатів і сам механізм організації виборів, тобто «спосіб, у який розподіляються депутатські мандати між кандидатами на ці посади – залежно від результатів голосування». Виборча система – це спосіб визначення того, хто з осіб, які балотувались, став вибраним на посаду чи обраним депутатом [8, с. 301].

У свою чергу, в правовому ж контексті виборчу систему розглядають, як сукупність визначених виборчим законодавством механізмів і процедур, пов'язаних з формуванням органів влади. Ми, власне, будемо розглядати виборчі системи, що застосовуються саме на місцевому рівні, зокрема з погляду цих й інших компонентів аналізу. У цьому розрізі апелюємо до зауваження Е. Рейнолдса, який у своїх дослідженнях визначав поняття «виборчих законів» як таких, що регулюють процес, за допомогою якого виборчі уподобання виражаються в голосах і за допомогою якого ці голоси трансформуються при розподілі влади між конкуруючими партіями [6]. Окрім того, під виборчою системою розуміють спосіб висунення кандидатів, голосування за них, визначення результатів виборів тощо [10, с. 206].

Отже, виходячи з наведених вище визначень виборчої системи, можна зробити висновок, що *до компонентів аналізу виборчих систем належать*: виборча формула, структура виборчого бюлетеня, структура виборчого округу, способи голосування, висунення кандидатів, особливості активного і пасивного виборчого права, механізм проведення виборчих кампаній. Вчені вважають, що до складу виборчої кампанії для аналізу її наслідків треба включити ще такі компоненти: кількість кандидатів і партій, які беруть участь у виборах; загальне виборче право і правила реєстрації виборців; свобода доступу виборців до виборчих процедур;

свобода доступу до виборчих процедур політичних партій; правила фінансування виборчої кампанії; строки виборчої кампанії [10]. Такі компоненти аналізу традиційно застосовуються до розгляду виборчих систем різного рівня.

Одним із основних компонентів виборчих систем є *виборча формула*. Виборчу формулу окреслюємо як критерій, за яким визначається переможець або переможці виборів. Для місцевих виборів виборча формула – правило, за яким обирають членів представницького органу, а натомість голоси виборців перетворюються на місця в ньому. Доцільно говорити про вузьке та широке визначення виборчої формули. Під вузьким розуміють лиш технологію розподілу голосів виборців. Широке ж розуміння включає і технологію розподілу, і технологію визначення переможців. У широке визначення, таким чином, входить вузьке визначення виборчої формули, кількість мандатів на виборчий округ, електоральний поріг і структура бюлетеня [3, с. 305–307]. Виділяють *три основних типи виборчих формул та відповідно виборчих систем*: мажоритарна виборча формула/система, пропорційна виборча формула/система, а також змішана виборча формула/система.

Мажоритарна виборча система – це виборча система, завдяки якій перемагає той кандидат (кандидати), що отримав (отримали) встановлену законом більшість голосів виборців, що взяли участь у голосуванні [10, с. 208]. Залежно від того, як установлюють вищезазначену більшість, вирізняють мажоритарну виборчу систему абсолютної і відносної більшості. Крім означених різновидів, рідше використовують системи преференційного чи безпосередньо-конкурентного голосування та систему виборщиків чи електорального коледжу. Мажоритарна формула відносної більшості існує у випадку, коли перемогу на виборах отримує кандидат, що одержав відносну більшість голосів виборців, тобто більше, ніж будь-який з його суперників. Натомість, мажоритарна формула абсолютної більшості означає, що для перемоги кандидатам треба набрати більше п'ятдесяти відсотків голосів виборців. Система має два види: голосування в два тури і з альтернативним голосом. Перший вид звичло здійснюється по одномандатних округах. Якщо жоден із кандидатів не набирає в першому турі необхідної більшості голосів, проводиться другий тур голосування [7]. Така виборча система на місцевому рівні застосовується для заміщення одноосібних представницьких органів влади (мер, війт, бургомістр тощо). Система виборів із альтернативним голосом проводиться там, де виборець має право фіксувати порядок преференцій між усіма виставленими в одномандатних округах кандидатами.

Пропорційна виборча система – це виборча система, згідно із якою депутатські мандати розподіляються між списками кандидатів пропорційно до кількості голосів, які отримав кожний з цих списків [5, с. 287]. Застосування пропорційної виборчої системи передбачає той факт, що виборець передусім голосує не за конкретну особу, а певну партію (коаліцію), яка виставляє свій список кандидатів. Беручи за основу можливість виборця вплинути на розташування кандидатів у списку, пріоритети в якому визначає партія (чи коаліція), що його висунула, розрізняють пропорційну виборчу систему таких різновидів: 1) з «жорсткими» списками; 2) з «м'якими» списками; з «напівжорсткими» списками [10, с. 210] (часто як різновид першого або другого різновидів). Пропорційна виборча формула найпоширеніша при обранні членів парламентів, а на місцевих виборах застосовується при обранні колегіальних представницьких органів. Вона передбачає вибори у багатомандатних округах. Суть пропорційної формули полягає у більш-менш пропорційному розподілі мандатів відповідно до розподілу голосів.

Розподіл голосів за пропорційною системою може відбуватися *або за квотами, або за дільниками* [12]. При цьому, всі методи розподілу мандатів класифікують на: методи найбільшого середнього (зокрема формула Д'Хондта), методи найбільшого залишку (зокрема формули Хейра, Хагенбаха-Бішофа, Друпа, Імперіалі та

посилена Імперіалі), методи дільників (формули найбільшого дільника/Адамса, найменшого дільника/Джефферсона, середнього арифметичного/Вебстера, середнього геометричного чи Хілла, середнього гармонійного/Діна, Сант-Лаге, модифікована Сант-Лаге тощо). До прикладу, може бути встановлено квоту (зазвичай обчислюється шляхом ділення загальної кількості голосів, поданих за кандидатів у певному окрузі, на кількість мандатів у цьому окрузі), яка буде відніматися від голосів, які подані за певну партію, кожного разу, коли партії надаватиметься мандат. Іншим же способом розподілу мандатів є призначення послідовності дільників. Кожного разу, коли партія отримує мандат, загальну кількість поданих за неї голосів ділять на відповідний дільник. Але найчастіше застосовують послідовність, за якої мандати надаються тим партіям, які мають «найбільше середнє» на кожному з кроків. Часто використовується процедура із виділенням найбільшого середнього за назвою «правило/метод Д'Хондта». Тут використовується послідовність дільників 1, 2, 3, 4 і так далі.

Нарешті, *змішана виборча система* – це виборча система, що є тією чи іншою комбінацією мажоритарної та пропорційної виборчих систем. Дж. Сарторі під змішаною виборчою системою розуміє таку виборчу систему, за допомогою якої у ту саму легіслатуру обирають шляхом поєднання пропорційного критерію та критерію відносної більшості [10, с. 212]. Виборчій практиці відомі декілька різновидів змішаної виборчої системи, серед яких найбільш поширеним є лінійне змішування, за яким одна частина парламенту обирається за мажоритарним, а інша – за пропорційним принципом [2, с. 30]. При цьому дуже атрибутивно, що змішана виборча система значно рідше застосовується на місцевих виборах у порівнянні з іншими виборчими системами.

Для аналізу виборчої системи на місцевому рівні, окрім основного критерію – виборчої форуми, пропонуємо розглянути також й інші фактори: тип виборчого округу (одномандатний чи багатомандатний), розмір виборчого округу (кількість мандатів, що обираються в окрузі), спосіб висування кандидатів, тип виборчого списку, електоральний поріг/бар'єр, структура бюлетеня.

Кількість мандатів на виборчій округ. Деякі дослідники вважають, що «на ступінь пропорційності представництва значно впливає обсяг округу – кількість мандатів на округ – сильніше, ніж виборча формула» [9]. За пропорційної виборчої формули що більша величина округу, більш пропорційна система. За мажоритарної системи відношення зворотне.

Електоральний поріг. У деяких виборчих системах існує ще одна змінна, яку потрібно брати до уваги. Йдеться про відсоток, що визначає мінімальну частку голосів, яку має отримати партія чи кандидат, щоб одержати місце у виборному органі [13]. Виборчий поріг чи бар'єр може використовуватися у пропорційних системах для подолання поширеного «недоліку» пропорційності – високої імовірності розпорошення партій. Існують два виборчих бар'єри – природний та легальний.

Структура бюлетеня. Д. Рей [11, с. 33] пропонує розрізняти категоричний та ординальний бюлетені. Категоричний – коли виборець може голосувати лише за одного/одну з кандидатів/партій. Ординальний – коли виборець може показати, що кандидат «Б» – це його перше уподобання, але якщо «Б» не буде обрано, він би віддав перевагу «С» перед «А». За *категоричного бюлетеня* виборець може опинитися перед дилемою: якщо я голосуватиму за «Б», що начебто непопулярний, в результаті може статися, що «А» перемаже, що є найгіршим для мене; але якщо я проголосую за більш популярного «С», я допоможу йому перемогти та зменшу шанси на перемогу «А» (отримало назву «стратегічного», «витонченого» голосування). *Ординальний же бюлетень* забезпечує більшу свободу вибору в певному списку. Інколи кандидатів розміщують у певній послідовності в бюлетені, але виборець повинен поставити, скажімо, «Х» навпроти прізвищ(а) кандидатів,

які йому до вподоби. Буває й так, що виборець повинен написати прізвище(а) кандидата(ів) свого уподобання. В будь-якому разі правила голосування потім визначають, який відсоток голосів, поданих за кандидата, необхідний для того, щоби «пересунути» його на початок списку [3, с. 53]. Отже, ординальний бюлетень визначає реальні уподобання виборців, але категоричний бюлетень ширше застосовується, оскільки він є простішим.

Але це *не єдина типологія виборчих бюлетенів*. Для більш повного аналізу пропонуємо розглянути також типологію запропоновану П. ді Кортаною та його колегами у колективній монографії, присвяченій оцінці та оптимізації виборчих систем. Автори виділяють чотири типи виборчих бюлетенів. Перший тип, виділений П. ді Кортаною і його колегами, одержав назву списочного бюлетеня й передбачає голосування виборця за виборчий список політичної партії або блоку політичних партій у цілому. Такі списки можуть застосовуватися як за мажоритарної виборчої системи (системи блокового голосування за партійні списки), так і за пропорційної виборчої системи (переважно у незв'язних чи паралельних пропорційних виборчих системах) [11, с. 33]. Другий різновид – преференційний виборчий бюлетень. Він передбачає наявність у виборця певної встановленої законом кількості преференцій, які він може використати як повністю, так і частково. При цьому, з запропонованого списку він обирає у певному порядку окремих кандидатів [11, с. 33]. Третім типом є кумулятивний виборчий бюлетень. Як і у випадку з преференційним бюлетенем, виборець одержує визначену законом кількість преференцій. Але в цьому випадку він має право надавати одному кандидату більше, ніж одну преференцію. За бажанням він може віддати усі свої голоси тільки на користь одного кандидата [11, с. 33]. Використання кумулятивного виборчого бюлетеня створює особливі випадки виборчих систем, які не можуть бути у традиційній термінології віднесені ані до мажоритарних, ані до пропорційних, ані до змішаних виборчих систем [11, с. 33]. Нарешті, четвертий тип виборчого бюлетеня – ранжований. За умов його застосування кожен виборець повинен ранжувати усіх представлених у бюлетені кандидатів, виходячи з власних уподобань. При цьому, бюлетені, де ранжовано не всіх кандидатів, стають недійсними. Такий виборчий бюлетень застосовується у мажоритарній системі альтернативного голосу і в пропорційній системі єдиного неперехідного голосу [11, с. 33]. Також в контексті аналізу структури бюлетеня варто зазначити, що кількість голосів, які має виборець, може змінюватися. Річ у тім, що залежно від типу виборчої системи і структури бюлетеня кожен виборець може мати від 1 до кількох голосів, які він може віддати за кандидата чи політичну силу.

Способи та суб'єкти висування кандидатів. Це найбільш важлива, після голосування, стадія виборчого процесу: саме на цій стадії визначається коло осіб, з числа яких будуть обрані місцеві колегіальні і одноосібні представницькі органи. Існують наступні способи висування кандидатів: 1) самовисування; 2) висування групами виборців; 3) висування політичними партіями й іншими громадськими об'єднаннями [13]. Зазначимо, що пасивне виборче право на місцевих виборах, у більшості країн, залежить від активного виборчого права. Проте існують винятки, коли активне виборче право надане іноземцям, тоді як права балотуватися у них немає.

Вагомим елементом забезпечення активного та пасивного виборчого права є *реєстрація виборців*. При аналізі цього процесу потрібно враховувати наступні патерни: органи, котрі реєструють; періодичність оновлення; способи оновлення списків виборців; доступ виборців до інформації, яка міститься у списках. Органами, що реєструють для участі у виборах, бувають: органи місцевого самоврядування, органи реєстрації населення, центральні органи виконавчої влади (центральні виборчі комісії, департаменти міністерств). У різних країнах

встановлено відмінні норми періодичності оновлення реєстру: щомісячно, постійно, щорічно, перед кожними виборами. Способами оновлення реєстру нерідко є дані реєстрації громадян та «заявний» принцип (поштою, в органі реєстрації тощо). Серед менш поширених способів – наприклад, дані судових органів. Найчастіше в країнах ведеться лише один список/реєстр виборців, але існують випадки, коли для загальнодержавних і місцевих виборів ведуться два реєстри.

Окрему увагу в аналізі виборчих систем на місцевому рівні варто приділити *органам адміністрування виборів*. Залежно від країни і законодавства, проведенням місцевих виборів можуть займатися як виключно центральні органи влади, так і органи місцевого самоврядування. Також треба визначити хто має повноваження встановлювати результати виборів: центральні органи (центральна виборча комісія тощо) чи відповідальна місцева/територіальна виборча комісія.

Важливим моментом при аналізі виборчих систем, котрі застосовуються на місцевому рівні, є *функціонування та розвиток місцевого самоврядування*. На нашу думку, при порівняльному аналізі виборчих систем на місцевому рівні треба виділити критерії впливу на виборчу систему на місцевому рівні і в цьому зрізі виділяти етапи становлення виборчої системи. Проаналізувавши ці компоненти, можна зробити висновок про те, чому саме ту чи іншу систему застосовують на місцевому рівні тієї чи іншої країни. На становлення місцевої виборчої системи в країні можуть впливати і політична, соціальна й економічна ситуації в країні та система органів місцевого самоврядування. Логічно, що проведення територіальної, адміністративної реформи, а також реформування місцевого самоврядування стає передумовою зміни виборчого законодавства щодо місцевих виборів.

Варто також зазначити, що у різних країнах існує декілька *рівнів місцевого самоврядування* (наприклад, регіональний, локальний, місцевий тощо). Відповідно, необхідно аналізувати виборчі системи, які застосовуються на кожному із рівнів. Особливу увагу в цьому ракурсі варто приділяти формальним складовим, зокрема таким як: складність процедур для виборців, можливості балотуватися до різного рівня представницьких органів, участь суб'єктів виборчого процесу, особливості ведення політичної агітації, технології та тактики виборчої кампанії, участь ЗМІ у виборчих кампаніях.

При цьому, при аналізі виборчих кампаній, що проводяться на національному рівні, використовують поняття «паралельних/синхронних виборів». Вони означають проведення парламентської та президентської кампаній як нерозведених чи майже нерозведених у часі, тобто у короткий проміжок між кожними із них (зазвичай – півроку чи один рік). Для аналізу виборчих систем та їх наслідків на місцевому рівні, у свою чергу, доцільно (і додатково це може бути предметом окремого дослідження) аналізувати вплив парламентських та президентських виборчих кампаній на місцеві виборчі кампанії.

Крім того, практично-емпіричний досвід детермінує, що доцільно теоретизувати та порівнювати виборчі системи, втім числі й ті, що застосовуються на місцевому рівні, відповідно до того, які органи обираються: одноосібний виборчий орган (посада мера, бургомістра, старости та ін.) або колегіальні виборні органи. При цьому, у такому випадку необхідно враховувати функції та повноваження таких органів влади. У цьому контексті примітно, що для виборів одноосібних виборних органів здебільшого застосовують мажоритарну виборчу систему абсолютної і відносної більшості, а також непрямі вибори. Використання виборчої системи визначається законодавством, але найчастіше залежить від системи самоврядування, функцій, кількості виборців та чисельного складу колегіального представницького органу.

Додатково, одним зі способів аналізу виборчих систем є електоральна

активність виборців. Усереднено вважають, що виборці активніше беруть участь у загальнонаціональних виборах. Однак, на нашу думку, такий феномен доцільно враховувати та верифікувати, підтверджувати чи спростовувати його значення і встановлювати його причини. Особливо з огляду на те, що в законодавстві деяких країн регламентується, що голосування на виборах – це громадянський обов'язок, за невиконання якого передбачені санкції у вигляді громадського осуду, публічної догани чи навіть штрафу, а систематичне ігнорування виборів може «коштувати» позбавлення виборчих прав чи навіть позбавлення волі. Це стосується штучної «стимуляції» електоральної активності. Стосовно ж «природних» шляхів підвищення активності виборців, то таким чинником вважають наявність розгалуженої мережі громадських та політичних об'єднань, здатних адекватно відображати потреби суспільства, а також наявність опозиції тощо.

Висновки. Підсумовуючи, можемо сказати, що критерії, які використовуються при аналізі виборчих систем, що функціонують на місцевому рівні, є у більшій мірі такими ж, які застосовуються й до аналізу виборчих систем національного рівня. Попри те, аналіз виборчих систем на місцевому рівні включає в себе деякі додаткові, не менш важливі для функціонування виборчих систем, критерії, котрі з'являють лише на локальному рівні. Їхній деталізований аналіз повинен бути предметом подальших наукових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Балабан Р. Теорія виборчої системи : монографія. – К. : Либідь, 2007. – 112 с.
2. Вагіна О. Змішана виборча система : світовий досвід застосування // *Вибори та демократія : наук.-просвітн. правн. журн.*, 2011, № 1, С. 29–37.
3. Дешко Т. Інструментарій аналізу виборчих систем // *Наукові записки НаУКМА. Серія : Політичні науки*, 2005, Т. 45, С. 50–54.
4. Мостіпан О. Теоретичні засади визначення поняття «виборча система» // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Філософія*, 2012, № 3 (19), С. 50–53.
5. Політологічний енциклопедичний словник : 2-е вид., доп. і перероб. / [упорядник В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка]. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
6. Рейнолдс Е., Рейллі Б. Посібник з розробки виборчих систем. – К. : ДП «Нора-Друк», 2003. – 168 с.
7. Романюк А. Виборчі системи та їхні політичні наслідки // Романюк А. *Партії та електоральна політика* / А. Романюк, Ю. Шведа. – Львів : ЦПД – «Астролябія», 2005. – С. 134–172.
8. Сенюта І. Визначення поняття «вибори» та «виборча система» // *Держава і право*, 2008, № 3, С. 297–303.
9. Таагепера Р., Шугарт М. Описание избирательных систем // *Полис*, 1997, № 3, С. 114–137.
10. Федорів Х. Поняття виборчої системи та її характеристика // *Прикарпатський вісник НТШ. Серія : Думка*, 2012, № 3 (19), С. 205–214.
11. Чупрін Р. Проектування виборчих систем : структура виборчого бюлетеня // *Наукові праці : наук.-метод. журнал*, Вип. 149, С. 32–37.
12. Шведа Ю. *Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні.* – Львів, 2010. – 462 с.
13. Шведа Ю. *Політичні партії : Енциклопедичний словник.* – Львів : Астролябія, 2004. – 500 с.

REFERENCES:

1. Balaban R. *Teoriia vyborchoi systemy : monohrafiia* [The theory of electoral systems : monograph]. – K. : Lybid, 2007. – 112 s.
2. Vahina O. *Zmishana vyborcha systema : svitovyi dosvid zastosuvannia* [Mixed electoral system : the experience of world] // *Vybory ta demokratiia : nauk.-prosvitn. pravn. zhurn.*, 2011, № 1, S. 29–37.
3. Deshko T. *Instrumentarii analizu vyborchikh system* [Toolkit for analysis of polling systems] // *Naukovi zapysky NaUKMA. Seriiia : Politychni nauky*, 2005, T. 45, S. 50–54.
4. Mostiapan O. *Teoretychni zasady vyznachennia poniattia «vyborcha systema»* [The

theoretical basis of the definition of «electoral system»] // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia : Filosofiia, 2012, № 3 (19), S. 50–53.

5. Politolohichniy entsyklopedychnyi slovnyk : 2-e vyd., dop. i pererob. [Political encyclopedia dictionary 2nd ed. EXT. and revised] / [uporiadnyk V. P. Horbatenko ; za red. Yu. S. Shemshuchenka, V. D. Babkina, V. P. Horbatenka]. – K. : Geneza, 2004. – 736 s.

6. Reynolds E., Reilli B. Posibnyk z rozrobky vyborchkykh system [A guide to designing electoral systems]. – K. : DP «Nora-Druk», 2003. – 168 s.

7. Romaniuk A. Vyborchi systemy ta yikhni politychni naslidky [Electoral systems and their political consequences] // Romaniuk A. Partii ta elektoralna polityka / A. Romaniuk, Yu. Shveda. – Lviv : TsPD – «Astroliabiiia», 2005. – S. 134–172.

8. Seniuta I. Vyznachennia poniattia «vybory» ta «vyborcha systema» [The definition of «election» and «electoral system»] // Derzhava i pravo, 2008, № 3, S. 297–303.

9. Taagepera R., Shugart M. Opisanie izbiratel'nykh sistem [Description of electoral systems] // Polis, 1997, № 3, S. 114–137.

10. Fedoriv Kh. Poniattia vyborchoi systemy ta yii kharakterystyka [The Concept of electoral system and its characteristics] // Prykarpatskyi visnyk NTSh. Seriiia : Dumka, 2012, № 3 (19), S. 205–214.

11. Chuprin R. Proektuvannia vyborchkykh system : struktura vyborchoho biuletenia [Designing electoral systems : ballot structure] // Naukovi pratsi : nauk.-metod. zhurnal, Vyp. 149, S. 32–37.

12. Shveda Yu. Vybory ta vyborchi systemy. Yevropeiski standarty ta dosvid dlia utverdzhennia demokratii v Ukraini [Elections and the electoral system. European standards and experience for democracy in Ukraine]. – Lviv, 2010. – 462 s.

13. Shveda Yu. Politychni partii : Entsyklopedychnyi slovnyk [Political parties : Encyclopaedic dictionary]. – Lviv : Astroliabiiia, 2004. – 500 s.

Чоловская А. П., аспирант кафедры политологии, Львовский национальный университет имени Ивана Франко (Львов, Украина), E-mail: cholovska.oleksandra@gmail.com

Теоретико-методологические особенности и компоненты сравнительного анализа функционирования избирательных систем на местном уровне.

Аннотация. Рассмотрено критерии и подходы к анализу избирательных систем, которые применяются на местном уровне. К уже существующим критериям для анализа избирательных систем на местном уровне было предложено добавить следующие: анализ влияния проведения парламентских или президентских выборов на местные выборы, анализ избирательных систем на местном уровне в соответствии с выбором коллегиального или единоличного представительного органа, анализ в соответствии с уровнем проведения выборов. В общем было обозначено и систематизировано теоретико-методологические особенности и компоненты сравнительного анализа функционирования избирательных систем на местном уровне.

Ключевые слова: избирательная система, местные выборы, региональные выборы, критерии и подходы к анализу избирательных систем на местном уровне.

Cholovska O., postgraduate student of the Department of political science, Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine), E-mail: cholovska.oleksandra@gmail.com

Theoretical and methodological features and components of comparative analysis of electoral systems' functioning at the local level.

Abstract. Political science mostly focuses on the analysis of electoral systems applied at the national level, and therefore only indirectly analyzes local electoral legislation. That is why the article attempts to systematize approaches to the analysis of local electoral systems using already common approaches and to propose some new criteria for the analysis, which should be applied when considering electoral systems applied at the local level.

In the first part of the article, the author made a description of such criteria, in particular such as the electoral formula, the size of the constituency, the structure of the ballot paper, the electoral threshold, the way candidates are nominated, the election administration bodies and the peculiarities of conducting voter lists. In the second part of the article, the researcher suggested using the criteria for analysis, which, according to the author idea, appear on the local electoral level. Such criteria may include: the analysis of the impact of holding national

parliamentary or presidential elections on any local elections, the analysis of electoral systems at the local level in accordance with the election of a collegiate or single-person representative body, the analysis of electoral systems at different levels of local government, the analysis of possibility of simultaneous balloting to different levels of councils and representative bodies. At the same time, it was argued that despite the formal, political and legal features of conducting electoral campaigns at the local level, political and behavioral factors also should be used in the analysis. These factors include electoral activity, conducting political campaigning in the conditions of elections, electoral technologies at the local level. At the same time, the components of the analysis were proposed on the basis of the consideration of legislation concerning election processes at the local level. In general, the article proposes the definition and systematization of theoretical and methodological peculiarities and components of the comparative analysis of electoral systems' functioning at the local level.

Keywords: *electoral system, local elections, regional elections, criteria and approaches to the analysis of electoral systems at the local level.*

УДК 352.075 (477)

Постовойтенко А. С.,

аспірант,

Київський національний торговельно-економічний університет
(Київ, Україна), E-mail: Artem.Postovoitenko@i.ua

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Анотація. Проаналізовано правові принципи та механізми забезпечення сталого функціонування інституту місцевого самоврядування в Україні. Основна увага була приділена двом групам документів. По-перше, основним нормативно-правовим актам, що регулюють правовідносини у даній сфері. По-друге, стратегічним документам, які визначають напрямки та цілі розвитку місцевого самоврядування на сучасному етапі державотворення. Обґрунтовано необхідність вдосконалення існуючої системи місцевого самоврядування, зокрема її адаптації до Європейських принципів та стандартів урядування на місцевому рівні. В результаті дослідження зроблено вичерпні висновки.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, нормативна база, закон, стратегічний документ, євроінтеграція.*

Постановка проблеми. Стан місцевого самоврядування, його розвиток безпосередньо залежить від загального стану інституціонально-політичної системи. Саме від спроможності забезпечити необхідні умови для ефективного функціонування самоврядної влади. Демократичні зміни, прагнення до розбудови повноцінної політичної системи, формування правової держави в Україні зумовлюють необхідність з'ясування загальної і локальної специфіки соціальних, політичних, економічних, культурних процесів на посткомуністичному просторі; визначення змісту та спрямованості сучасної трансформації соціальної і політичної систем України; дослідження еволюції ключових державно-владних інститутів, способів їх функціонування, механізмів стримувань та противаг у контексті досягнення динамічної рівноваги вітчизняної політичної системи.

В сучасних умовах, розвиток інституту місцевого самоврядування складає один із стратегічних пріоритетів українського державотворення. В контексті трансформаційних процесів, які розпочалися в ході «Революції Гідності» і тривають до тепер, особливе значення набуває утвердження ліберально-демократичних принципів урядування із максимальним залученням місцевих громад до процесу прийняття рішень. Важливим аспектом даного процесу є відповідні кроки по вдосконаленню нормативно-правової бази розвитку місцевого самоврядування. Наукові пошуки на даному напрямку актуалізуються в контексті дії євроінтеграційних процесів та реформи децентралізації, що стали модерними